

เอกสารวิชาการส่วนบุคคล
(Individual Study)

ข้อบทความ หลักนิติธรรม. (The Rule of Law)

จัดทำโดย นายปิยกร อภิบาลศรี
รหัส ๖๑๐๖๒๔

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของการอบรม
หลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย รุ่นที่ ๖
วิทยาลัยศาลรัฐธรรมนูญ
สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

บทความ : หลักนิติธรรม (The Rule of Law)

ผู้เขียน : นายปิยกร อภิบาลศรี^๑

บทนำ

คำว่า “หลักนิติธรรม” มาจากคำในภาษาอังกฤษว่า Rule of Law ซึ่งมีผู้ให้คำแปลไว้หลากหลาย อาทิ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานแปลว่า “หลักพื้นฐานแห่งกฎหมาย” บ้างก็แปลว่า “หลักการปกครองด้วยกฎหมาย” หรือ “หลักแห่งกฎหมาย” หรือ “หลักกฎหมาย” “กฎของกฎหมาย” “หลักความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย” “หลักความยุติธรรมตามกฎหมาย” “หลักธรรม” “หลักธรรมแห่งกฎหมายหรือนิติปรัชญา” “นิติธรรมวินัย” “ธรรมะแห่งกฎหมาย” หรือ “นิติสดมภ์” ฯลฯ แต่คำแปลที่ได้รับความนิยมและใช้กันแพร่หลายโดยทั่วไปคือคำว่า “หลักนิติธรรม”

ในสังคมไทยนักการเมืองมักอ้างว่าได้ใช้หลักนิติธรรมในการบริหารบ้านเมืองและออกกฎหมายต่าง ๆ โดยเป็นไปตามหลักประชาธิปไตยเสียงข้างมาก จะพบว่าการใช้หลักนิติธรรมในด้านกฎหมายเพียงอย่างเดียวนั้นไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่สำคัญของประเทศไทย ได้แก่ การบริหารบ้านเมืองอย่างโปร่งใสและมีประสิทธิภาพ การทุจริตคอร์รัปชัน และความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยกับคนจน ดังนั้น สังคมจึงไม่ควรพิจารณาหลักนิติธรรมเฉพาะในแง่หลักพื้นฐานแห่งกฎหมายเพียงมิติเดียว แต่ควรพิจารณาเชื่อมโยงกับมิติอื่น เช่น ด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจสังคมและสิทธิมนุษยชนไปด้วย เพื่อพัฒนาให้สังคมไทยมีความเจริญก้าวหน้าอย่างยั่งยืนและมีความสุข

กรมสรรพสามิต เป็นหน่วยราชการสังกัดกระทรวงการคลัง มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการจัดเก็บภาษีสรรพสามิต เพื่อนำรายได้เข้ารัฐและดำเนินมาตรการปราบปรามจับกุมผู้กระทำความผิดกฎหมายสรรพสามิต จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำหลักนิติธรรมมาใช้ในการบริหารงานเพื่อให้เกิดความโปร่งใสและเป็นธรรมแก่เจ้าหน้าที่ของกรมสรรพสามิต รวมถึงผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

^๑ รองอธิบดีกรมสรรพสามิต กระทรวงการคลัง วุฒិการศึกษ MASTER OF BUSINESS ADMINISTRATION สถานศึกษา DREXEL UNIVERSITY, USA

หลักนิติธรรม

สังคมไทยในช่วงหลายปีที่ผ่านมา มีความขัดแย้ง ทางความคิดและทางการเมืองอย่างรุนแรง ทำให้เกิดผลเสียหายอย่างมากแก่ประเทศชาติ หลายฝ่ายพยายามหาทางแก้ไขปัญหานี้และหลักนิติธรรม ถูกหยิบยกขึ้นมาพูดถึงบ่อยครั้ง และเสนอเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและการบริหาร ประเทศให้เดินไปข้างหน้า หลักนิติธรรมโดยทั่วไปมักมีความเข้าใจว่าเป็นการบริหารจัดการบ้านเมืองตาม ตัวบทกฎหมายและใช้กฎหมายเป็นหลักในการตัดสินคดีความหรือกรณีพิพาทต่าง ๆ เท่านั้น แต่ในสภาพ ความเป็นจริงสังคมในระบอบประชาธิปไตยตามหลักนิติธรรมที่ดีมีมิติในแง่มุมอื่น ๆ นอกเหนือจากการ ปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด อาทิ ความชอบธรรมและความเป็นธรรมในสังคม การลดปัญหาการ คอรัปชั่น การลดความเหลื่อมล้ำระหว่างคนรวยและคนยากจนในสังคม มีกลไกและกระบวนการในการ ค้ำครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย การบริหารบ้านเมืองตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อให้เกิดความโปร่งใสและความเชื่อมั่นจากนักลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้เกิดการ เติบโตก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น หลักนิติธรรมจึงเสมือนเป็นเสาหลักสำคัญของระบอบ ประชาธิปไตยที่จะเชื่อมโยงกระบวนการต่าง ๆ ทั้งด้านกฎหมาย ด้านการเมืองการปกครอง ด้านเศรษฐกิจ สังคม และด้านสิทธิเสรีภาพเพื่อให้สังคมไทยมีความผาสุกและเจริญก้าวหน้า^๒

ประเทศไทยให้ความสำคัญในหลักนิติธรรมเป็นอย่างมาก โดยกำหนดว่าการบริหารงานของ คณะรัฐมนตรีและหน่วยงานที่สำคัญจะต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม โดยได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐^๓ ดังนี้

มาตรา ๓ อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ หน้า ๔ เล่ม ๑๓๔ ตอนที่ ๔๐ ก ราชกิจจานุเบกษา ๖ เมษายน ๒๕๖๐ รัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล องค์กรอิสระ และหน่วยงานของ รัฐ ต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และหลักนิติธรรม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของ ประเทศชาติและความผาสุกของประชาชนโดยรวม

นอกจากนี้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ ยังมีการกล่าวถึงหลัก นิติธรรมอีกในหมวดที่ ๖ แนวนโยบายแห่งรัฐ

มาตรา ๖๔ บทบัญญัติในหมวดนี้เป็นแนวทางให้รัฐดำเนินการตรากฎหมายและกำหนดนโยบาย ในการบริหารราชการแผ่นดิน

^๒ สิทธิพร ประวัตรุ่งเรือง, ๒๕๕๙, หลักนิติธรรมกับสังคมไทย, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒๑, เดือนมกราคม - เมษายน ๒๕๕๙

^๓ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ (๒๕๖๐) สืบค้นเมื่อ ๕ เมษายน ๒๕๖๐, จาก <http://click.senate.go.th/wp-content/uploads/๒๐๑๗/๐๖/รัฐธรรมนูญ-๒๕๖๐.pdf>

มาตรา ๖๕ รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว การจัดทำ การกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลาที่จะบรรลุเป้าหมาย และสาระที่พึงมีในยุทธศาสตร์ชาติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ทั้งนี้ กฎหมายดังกล่าวต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับ การมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วนอย่างทั่วถึงด้วย

มาตรา ๗๖ รัฐพึงพัฒนาระบบการบริหารราชการแผ่นดินทั้งราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค ส่วนท้องถิ่นและงานของรัฐอย่างอื่น ให้เป็นไปตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี โดยหน่วยงานของรัฐ ต้องร่วมมือและช่วยเหลือกันในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้การบริหารราชการแผ่นดิน การจัดทำบริการสาธารณะและการใช้จ่ายเงินงบประมาณมีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อประโยชน์สุขของประชาชนรวมตลอดทั้งพัฒนาเจ้าหน้าที่ของรัฐให้มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีทัศนคติเป็นผู้ให้บริการประชาชนให้เกิดความสะดวก รวดเร็ว ไม่เลือกปฏิบัติและปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐพึงดำเนินการให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคลของหน่วยงานของรัฐให้เป็นไปตามระบบคุณธรรม โดยกฎหมายดังกล่าวอย่างน้อยต้องมีมาตรการป้องกันมิให้ผู้ใดใช้อำนาจ หรือกระทำการโดยมิชอบที่เป็นการก้าวก่ายหรือแทรกแซงการปฏิบัติหน้าที่ หรือกระบวนการแต่งตั้งหรือการพิจารณาความดีความชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐ

แม้ว่าจะมีการระบุว่า หลักนิติธรรมในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแต่ก็ยังไม่มีการกำหนดรายละเอียดหรือแนวทางการปฏิบัติของหลักนิติธรรมที่ชัดเจนตามบริบทของสังคมประเทศไทย ในขณะที่เดียวกันผู้บริหารประเทศ นักการเมืองและภาคส่วนต่าง ๆ ก็มีการกล่าวอ้างถึงหลักนิติธรรมกันอย่างแพร่หลาย ดังนั้น การศึกษาเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับหลักนิติธรรม รวมถึงแนวคิดเกี่ยวกับหลักนิติธรรมในมิติด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนจะก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการปกครองตามระบอบ ประชาธิปไตย

ความหมายของหลักนิติธรรม

หลักนิติธรรมถือกำเนิดจากกฎหมายจารีตประเพณีของประเทศอังกฤษที่ถือปฏิบัติกันมาตั้งแต่ศตวรรษที่ ๑๖ ต่อมาใน ค.ศ.๑๘๘๕ ศาสตราจารย์ เอ.วี. ไคซี (A.V.Dicey) ได้ให้ความหมายที่ชัดเจนของหลักนิติธรรมไว้ ๓ ประการ^๔ คือ

^๔ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ประสพสุข บุญเดช, ๒๕๕๖, เอกสารบรรยาย หลักนิติธรรมกับการควบคุมการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยฝ่ายนิติบัญญัติ, สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

๑. ความสูงสุดของกฎหมาย บุคคลจะต้องถูกลงโทษก็ต่อเมื่อบุคคลนั้นทำผิดตามกฎหมาย ซึ่งกฎหมายนั้นจะต้องถูกตราขึ้นก่อนการกระทำผิด โดยผู้กระทำความผิดจะต้องถูกฟ้องร้องให้ศาลยุติธรรม มาเป็นผู้พิพากษา

๒. ความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย บุคคลทุกคนภายในประเทศย่อมเสมอภาคกันภายใต้กฎหมาย เดียวกันไม่ว่าบุคคลนั้นจะมีศถาบรรดาศักดิ์เป็นนักการเมืองชั้นสูง เป็นข้าราชการ นักธุรกิจ หรือ ประชาชนบุคคลทั่วไป หากกระทำความผิดจะต้องถูกพิจารณาและลงโทษภายใต้กฎหมายเดียวกัน โดยมาตรฐานเดียวกัน

๓. ความมีสิทธิเสรีภาพในความเป็นมนุษย์ บุคคลทุกคนย่อมได้รับความคุ้มครองในสิทธิ เสรีภาพตามขอบเขตของกฎหมายและจารีตประเพณีของสังคม มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น หรือ การประชุมหารือกันรวมทั้งมีศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์

นอกจากนี้ยังมีนักวิชาการที่สำคัญใน ต่างประเทศอีกหลายคนให้ความหมายของหลักนิติธรรม โดย แอล. ฟูลเลอร์ (L.Fuller) ได้ให้หลักการที่สำคัญของหลักนิติธรรมได้ ๘ หลัก^๕ คือ

๑. ทุกคนต้องเคารพกฎหมายที่มีอยู่
๒. กฎหมายต้องประกาศให้ทราบโดยทั่วไป
๓. กฎหมายไม่มีผลย้อนหลัง
๔. กฎหมายต้องบัญญัติให้ชัดเจนเพื่อเลี่ยงการบังคับใช้ที่มีชอบ
๕. กฎหมายต้องเลี่ยงความขัดแย้งกันเอง
๖. กฎหมายต้องไม่บังคับในสิ่งที่เป็นไปได้
๗. กฎหมายต้องยืดหยุ่นคงอยู่เพื่อให้ยังรักษากฎ แต่ต้องปรับให้เข้ากับสภาพความเปลี่ยนแปลงได้
๘. การดำเนินการทุกอย่างของรัฐต้องสอดคล้องทุกประการกับกฎเกณฑ์ที่ประกาศไว้

สำหรับในประเทศไทยได้มีคณะนักวิชาการที่พยายามจะรวบรวมและสร้างความชัดเจนของ หลักนิติธรรมให้เป็นรูปธรรมเพื่อจะได้ระบุไว้ในระบบกฎหมายของไทย และใช้เป็นหลักการในการ ตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรอำนาจหลักทั้ง ๓ ด้าน ระบอบประชาธิปไตยโดยศาสตราจารย์ ดร.กำชัย จงจักรพันธ์ ได้ให้ความหมายของหลักนิติธรรมว่า หมายถึง หลักพื้นฐานทางกฎหมาย ที่กระบวนการทางกฎหมายและกระบวนการทางยุติธรรมจะต้องไม่ฝ่าฝืนหรือขัดแย้งต่อหลักนิติธรรมนี้ หากกฎหมายหรือกระบวนการยุติธรรม ความขัดแย้งต่อหลักนิติธรรมผลก็จะใช้บังคับไม่ได้หรือกล่าวอีก นัยหนึ่งคือ หลักนิติธรรมคือ หลักที่อยู่เหนือกฎหมายทั้งปวง

^๕ ศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ๒๕๕๖, เอกสารบรรยาย ดุลยภาพระหว่างการเมืองภาคนักการเมืองและการเมืองภาคพลเมืองกับ หลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย, สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

องค์ประกอบของหลักนิติธรรม

หลักนิติธรรมมีสาระสำคัญ ๖ องค์ประกอบ^๖ คือ

๑. กฎหมายต้องใช้บังคับเป็นการทั่วไป หลักการสำคัญประการหนึ่งของหลักนิติธรรม คือกฎหมายต้องมุ่งหมายให้ใช้บังคับกับบุคคลทุกคนโดยทั่วไปเสมอภาคกัน กฎหมายต้องไม่มุ่งใช้บังคับกรณีใดกรณีหนึ่งหรือกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะเจาะจง

๒. กฎหมายไม่มีผลย้อนหลังหรือที่เป็นโทษ กฎหมายจะบัญญัติให้การกระทำใดเป็นความผิดอาญาและลงโทษย้อนหลังไม่ได้ การกระทำใด ๆ ที่ไม่มีกฎหมายกำหนดให้การกระทำนั้นเป็นความผิดอาญา กฎหมายที่ออกในภายหลังจะบัญญัติให้การกระทำนั้นเป็นความผิดและมีโทษอาญาย้อนหลังไม่ได้

๓. การสันนิษฐานว่าผู้ต้องหาคืออาญาบริสุทธิ์อยู่จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาเด็ดขาดว่ามีความผิดให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหา หรือจำเลยยังไม่มีความผิดจนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาเด็ดขาดว่ามีความผิด หลักการนี้เพื่อประกันสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในกระบวนการยุติธรรมของผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาเพื่อจะได้รับโอกาสต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการต่อสู้คดีของตนอย่างเต็มที่

๔. หลักความเป็นอิสระและเป็นกลางของผู้พิพากษา ผู้พิพากษาตุลาการเป็นกลไกในการอำนวยความยุติธรรมขั้นสุดท้ายที่สำคัญ ดังนั้นผู้พิพากษาจะต้องมีความเป็นอิสระไม่ถูกแทรกแซงทั้งจากฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ หรือแม้แต่ฝ่ายตุลาการด้วยกันเอง รวมทั้งผู้พิพากษาต้องมีความเป็นกลางไม่มีอคติใด ๆ

๕. เจ้าหน้าที่รัฐจะใช้อำนาจได้ภายใต้กฎหมาย ที่กำหนดไว้องค์กรของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐต้องใช้อำนาจตามที่กฎหมายให้ไว้เท่านั้นจะใช้อำนาจเกินกว่าขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไม่ได้ หลักการข้อนี้จะช่วยคุ้มครองสิทธิเสรีของประชาชนทั่วไป

๖. กฎหมายต้องไม่ยกเว้นความผิดให้แก่การกระทำในอนาคต การออกกฎหมายเพื่อรองรับการยกเว้นการกระทำผิดที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตไม่สามารถกระทำได้ หลักการนี้ช่วยป้องกันผู้มีอำนาจที่อาจฉ้อฉลใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการป้องกันการกระทำผิดของตนในภายหน้า

หลักนิติธรรม เป็นหนึ่งองค์ประกอบสำคัญของหลักธรรมาภิบาล คือ การบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ซึ่งเรารู้จักกันในนาม “Good Governance” หมายถึง การบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้สังคมรัฐ ภาคธุรกิจเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งครอบคลุมถึงฝ่ายวิชาการ ฝ่ายปฏิบัติการ ฝ่ายราชการ และฝ่ายธุรกิจสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลังก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็ง

^๖ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) จริญญา ภักดีธนากุล, ๒๕๕๖, เอกสารบรรยาย หลักนิติธรรมกับการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญและความชอบด้วยกฎหมาย, สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

หรือสร้างภูมิคุ้มกันแก่ประเทศเพื่อบรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤตภัยอันตรายที่หากจะมีมาในอนาคตเพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใสและความมีส่วนร่วมอันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข สอดคล้องกับความเป็นไทย รัฐธรรมนูญ และกระแสโลกยุคปัจจุบัน

แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างธรรมาภิบาล การส่งเสริมให้เกิดการสร้างธรรมาภิบาลนั้น มาจากความร่วมมือของทั้งสถาบัน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาสังคม บทบาทของรัฐที่สำคัญนั้น คือ รัฐเป็นผู้มีบทบาทในการวางรากฐานและรักษากฎระเบียบต่าง ๆ การสร้างธรรมาภิบาลของรัฐนั้น จำเป็นต้องอาศัยระบบการจัดการภาครัฐที่มีประสิทธิภาพ มีภาระรับผิดชอบภายใต้กฎหมายและ นโยบายที่โปร่งใสตรวจสอบได้ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐจะต้องมีการปฏิรูประบบราชการ เพื่อปรับปรุงระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ และรับผิดชอบภายใต้กรอบของกฎหมาย ซึ่งจุดมุ่งหมายในการสร้างธรรมาภิบาลของภาครัฐนั้น จะต้องพยายามปฏิรูปการบริหารจัดการให้ถูกต้องตามหลักเหตุผล และหน้าที่ มีระบบความรับผิดชอบต่อด้านการเงินที่มีประสิทธิภาพมาใช้ และให้มีความโปร่งใสในการปฏิบัติงานยกระดับความชำนาญของภาครัฐให้มีความทันสมัย เป็นต้น ส่วนบทบาทขององค์การภาคเอกชนและบทบาทของประชาสังคม ที่มีต่อการสร้างธรรมาภิบาล คือ การรวมตัวกันของสาธารณชนในการต่อต้านการทุจริตและการประพฤติมิชอบ โดยรัฐควรมีการหามาตรการที่จะกระตุ้นให้เกิดการตระหนักถึงการทำความผิดจรรยาบรรณ เป็นต้น

องค์ประกอบของหลักธรรมาภิบาล

หลักธรรมาภิบาล มีองค์ประกอบที่สำคัญ ๖ ประการ ดังนี้

๑. หลักนิติธรรม คือ การตรากฎหมาย กฎ ระเบียบข้อบังคับและกติกาต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม ตลอดจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและสมาชิก โดยมีการยินยอมพร้อมใจและถือปฏิบัติร่วมกันอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม กล่าวโดยสรุป คือ สถาปนาการปกครองภายใต้กฎหมาย มิใช่กระทำกันตามอำเภอใจหรืออำนาจบุคคล

๒. หลักคุณธรรม คือ การยึดถือและเชื่อมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยการรณรงค์เพื่อสร้างค่านิยมที่ดีงามให้ผู้ปฏิบัติงานในองค์กรหรือสมาชิกของสังคมถือปฏิบัติ ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความอดทนขยันหมั่นเพียร ความมีระเบียบวินัย เป็นต้น

๓. หลักความโปร่งใส คือ การทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่เปิดเผยข้อมูลข่าวสารอย่างตรงไปตรงมา และสามารถตรวจสอบความถูกต้องได้โดยการปรับปรุงระบบและกลไกการทำงานขององค์กรให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารหรือเปิดให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวก ตลอดจนมีระบบหรือกระบวนการตรวจสอบและประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะเป็นการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และช่วยให้การทำงานของภาครัฐและภาคเอกชนปลอดจากการทุจริตคอร์รัปชัน

๔. หลักความมีส่วนร่วม คือ การทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และร่วมเสนอความเห็นในการตัดสินใจสำคัญ ๆ ของสังคม โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนมีช่องทางในการเข้ามามีส่วนร่วม ได้แก่ การแจ้งความเห็น การไต่สวน สาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติ หรืออื่น ๆ และจัดการผูกขาดทั้งโดยภาครัฐหรือโดยภาคธุรกิจเอกชน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความสามัคคี และความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชน

๕. หลักความรับผิดชอบ ผู้บริหารตลอดจนคณะข้าราชการทั้งฝ่ายการเมืองข้าราชการประจำ ต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่อย่างดียิ่ง โดยมุ่งให้บริการแก่ผู้มารับบริการ เพื่ออำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีความรับผิดชอบต่อความบกพร่องในหน้าที่การงานที่ตนรับผิดชอบอยู่และพร้อมที่จะปรับปรุงแก้ไขได้ทันที่

๖. หลักความคุ้มค่า ผู้บริหารต้องตระหนักว่ามีทรัพยากรค่อนข้างจำกัด ดังนั้นในการบริหารจัดการจำเป็นจะต้องยึดหลักความประหยัดและความคุ้มค่า ซึ่งจำเป็นจะต้องตั้งจุดมุ่งหมายไปที่ผู้รับบริการ หรือประชาชนโดยส่วนรวม

การบริหารราชการแนวใหม่เป็นการบริหารงานด้วยการยึดหลักประชาธิปไตย หลายประเทศในโลกกำลังดำเนินการอยู่บนพื้นฐานของหลักการนี้และมีการยอมรับในแนวทางการทำงานที่ยึดหลักประชาธิปไตยมากขึ้น มีการให้ความสำคัญกับเรื่องต่าง ๆ หลายเรื่อง เช่น ความสนใจของสาธารณชน กระบวนการบริหารหรือการปกครอง และการเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ข้าราชการมีการเรียนรู้เสริมสร้างทักษะใหม่ในการพัฒนานโยบายและปฏิบัติตามนโยบาย มีการรับรู้ มีการเคารพและยอมรับศักดิ์ศรีของการเป็นพลเมืองมากขึ้น โดยปกติข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐจะรู้สึกตนเองมีคุณค่ามากขึ้นเมื่อมีการเพิ่มหรือขยายการให้บริการของตนและมีการติดต่อกับประชาชนมากขึ้น ผู้บริหารจะรู้สึกว่าตนได้ประโยชน์จากการรับฟังประชาชนมากขึ้น และจากการบริการมากกว่าการกำกับดูแลเท่านั้น ประชาชนและข้าราชการจึงทำงานร่วมกัน และระบупัญญาและแนวทางการแก้ไขร่วมกันด้วย ทศนคติที่กล่าวมาแล้วเหล่านี้เป็นสิ่งที่ดีที่กำลังเกิดขึ้น อย่างไรก็ตามเนื่องจากปัญหาในการบริหารงานมีความซับซ้อนและทรัพยากรมีจำนวนจำกัด ทั้งยังมีสาธารณชนคอยวิพากษ์วิจารณ์การทำงานของข้าราชการอยู่เสมอ หน่วยงานราชการควรจะดำเนินการอย่างไร คำตอบในเรื่องนี้อาจไม่่ง่ายแต่การยอมรับที่จะทำงานเพื่อปกป้องประเทศชาติและบริการสาธารณะอาจจะเป็นปัจจัยที่ช่วยทำให้การทำงานประสบความสำเร็จได้ สิ่งที่ยังขาดอยู่คือหลักการที่จะแสดงถึงผลของการมีค่านิยมของการบริการสาธารณะ ที่ผ่านมาก็มีการเคลื่อนไหวเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการทำงานของหน่วยงานราชการอยู่มาก เช่น เรื่องของการบริหารราชการแนวใหม่ การทบทวนการทำงาน การบริหารที่มุ่งผลลัพธ์ และการบริหารคุณภาพเป็นสำคัญ

กรมสรรพสามิต

กรมสรรพสามิต เป็นหน่วยราชการสังกัดกระทรวงการคลัง มีหน้าที่และความรับผิดชอบในการจัดเก็บภาษีสรรพสามิต เพื่อนำรายได้เข้ารัฐและดำเนินมาตรการปราบปราม จับกุมผู้กระทำความผิดกฎหมาย กรมสรรพสามิต รวมทั้งรับผิดชอบในด้านการบริหารงานในรูปรัฐวิสาหกิจ ๒ หน่วยงาน คือ องค์การสุรา มีหน้าที่ผลิตและจำหน่ายแอลกอฮอล์แต่ผู้เดียว และโรงงานไฟ ซึ่งทำหน้าที่ผูกขาดการผลิตและจำหน่ายไฟในประเทศ ปัจจุบันกรมสรรพสามิตมีบุคลากรทั้งหมด ๖,๗๘๒ คน แบ่งเป็นข้าราชการทั่วประเทศ จำนวน ๓,๕๕๙ คน ลูกจ้างประจำ จำนวน ๒๒๐ คน พนักงานราชการ จำนวน ๕๙๖ คน และลูกจ้างชั่วคราว จำนวน ๒,๑๐๗ คน (ข้อมูล ณ วันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๕๖๑) ทำหน้าที่จัดเก็บสินค้าและสถานบริการ ดังนี้

๑. สินค้าน้ำมันและผลิตภัณฑ์น้ำมัน
๒. สินค้าเครื่องดื่ม
๓. สินค้าเครื่องไฟฟ้า
๔. สินค้าแบตเตอรี่
๕. สินค้าแก้วและเครื่องแก้ว
๖. สินค้ารถยนต์
๗. สินค้ารถจักรยานยนต์
๘. สินค้าเรือ
๙. สินค้าผลิตภัณฑ์เครื่องหอมและเครื่องสำอาง
๑๐. สินค้าพรมและสิ่งทอปูพื้นอื่น ๆ
๑๑. สินค้าหินอ่อนและหินแกรนิต
๑๒. สินค้าสารทำลายชั้นบรรยากาศ
๑๓. สินค้าสุรา
๑๔. สินค้ายาสูบ
๑๕. สินค้าไฟ
๑๖. สินค้าอื่น ๆ
๑๗. กิจการบันเทิงหรือหย่อนใจ
๑๘. กิจการเสี่ยงโชค
๑๙. กิจการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม
๒๐. กิจการที่ได้รับอนุญาตหรือสัมปทานจากรัฐ
๒๑. บริการอื่น ๆ

ภาษีสรรพสามิต (Excise Tax) เป็นภาษีทางอ้อมที่จัดเก็บจากสินค้าและบริการเฉพาะอย่าง เพียงบางประการเท่านั้น ไม่ได้เก็บจากสินค้าและบริการทั่วไปเหมือนภาษีมูลค่าเพิ่มหรือภาษีสศุลกากร โดยมีหลักการในการจัดเก็บคือ

๑. เป็นสินค้าที่บริโภคแล้วเป็นโทษ เช่น สุรา ยาสูบ
๒. บริโภคแล้วก่อให้เกิดภาระต่อรัฐบาลในการที่จะต้องสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพื่อให้บริการต่อผู้บริโภคเหล่านี้ เช่น รถยนต์ต้องมีถนนวิ่ง จึงต้องเก็บภาษีจากรถยนต์
๓. สินค้าบางอย่างได้รับสิทธิพิเศษจากรัฐ คือให้สิทธิในการผูกขาด เช่น ยาสูบรัฐบาลให้ผู้ผลิตตั้งโรงงานยาสูบเพียงผู้เดียว ดำเนินการผลิต รัฐจึงต้องให้ความคุ้มครอง และโรงงานยาสูบต้องเสียภาษีคืนให้แก่รัฐมากกว่าผู้อื่น
๔. สินค้าที่บริโภคแล้วก่อให้เกิดมลภาวะโดยใช้หลักการผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายค่าแก้ไขมลพิษให้ดี (Pollution Pays Principle หรือ PPP) เช่น แบทเตอรี
๕. สินค้าฟุ่มเฟือยที่รัฐเห็นว่าไม่จำเป็นต่อการบริโภคก็จะใช้มาตรการของกรมสรรพสามิตไปจัดเก็บภาษีเพื่อลดการบริโภคสินค้าเหล่านั้น

โดยปัจจุบันกรมสรรพสามิตได้มีการปฏิรูปกฎหมายภาษีสรรพสามิต โดยรวบรวมกฎหมายเกี่ยวกับภาษีสรรพสามิต ๗ ฉบับเข้าด้วยกันและจัดทำเป็น “พระราชบัญญัติภาษีสรรพสามิต พ.ศ. ๒๕๖๐” มาใช้ในการบริหารการจัดเก็บภาษี โดยได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม ๒๕๖๐ และมีผลบังคับใช้วันที่ ๑๖ กันยายน ๒๕๖๐ ซึ่งนับเป็นการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบกฎหมายภาษีสรรพสามิต และแนวทางการจัดเก็บภาษีแบบใหม่โดยใช้ระบบภาษีแบบผสม (Mixed System) รวมถึงเปลี่ยนฐานในการคำนวณภาษีจากเดิมใช้ราคา ณ โรงอุตสาหกรรม ราคา C.I.F. และราคาขายส่งช่วงสุดท้าย เป็นราคาขายปลีกแนะนำ ส่งผลให้กฎหมายภาษีสรรพสามิตมีความทันสมัย เป็นสากล และโปร่งใส สามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการบริหารจัดการเก็บภาษีได้ทั้งระบบและทำให้การจัดเก็บภาษีเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

อย่างไรก็ตามนอกจากการบริหารการจัดเก็บภาษีให้มีความทันสมัย เป็นสากล และโปร่งใส แล้ว กรมสรรพสามิตยังตระหนักถึงภาระหน้าที่เพื่อตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของผู้รับบริการ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยกรมได้จำแนกกลุ่มผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนี้

กลุ่มผู้รับบริการ ๓ กลุ่ม ประกอบด้วย

๑. ผู้ประกอบอุตสาหกรรมและผู้อื่นที่กฎหมายกำหนดให้มีหน้าที่เสียภาษีตามพระราชบัญญัติ ภาษีสรรพสามิต พ.ศ.๒๕๖๗ (โรงอุตสาหกรรม จำนวน ๑๓,๕๑๑ ราย สถานบริการ จำนวน ๑,๔๐๓ ราย สถานประกอบการนำเข้า จำนวน ๓,๒๐๕ ราย)
๒. ผู้มีหน้าที่เสียภาษีตามพระราชบัญญัติสุรา พระราชบัญญัติยาสูบ และพระราชบัญญัติไฟ
๓. ผู้ขอใบอนุญาตขายสุรา ยาสูบ ไฟ (ผู้ขอใบอนุญาตขายสุรา ยาสูบ ไฟ จำนวนทั้งสิ้น ๑,๙๗๙,๒๔๔ ราย)

กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ๒ กลุ่ม ประกอบด้วย

๑. ประชาชน/ชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากกฎหมายสรรพสามิต

๒. หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชนและรัฐวิสาหกิจ

จะเห็นได้ว่าภารกิจหลักของกรมสรรพสามิต นอกจากจะต้องจัดเก็บภาษีสรรพสามิตนำส่งเป็นรายได้เข้ารัฐเพื่อเสริมสร้างความยั่งยืนทางการคลังแล้ว ยังต้องควบคุมจำกัดการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือยให้เกิดการบริโภคที่เหมาะสมและยังต้องตระหนักถึงภาระหน้าที่เพื่อตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วย

นอกจากจะปฏิบัติหน้าที่ตามภารกิจหลักแล้วกรมสรรพสามิตยังได้นำหลักนิติธรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการและได้กำหนดค่านิยมหลักเป็นแนวทางปฏิบัติสำหรับบุคลากรของกรมสรรพสามิตได้ยึดถือ เพื่อเป็นการสร้างจิตสำนึกในความเป็นข้าราชการอีกด้วย ซึ่งในการนี้กรมสรรพสามิตได้จัดทำข้อบังคับว่าด้วยจรรยาข้าราชการชั้นภายใต้กรอบพื้นฐานของมาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรม รวมทั้งวัฒนธรรมองค์กรของกรมสรรพสามิตที่พึงยึดถือมาโดยตลอด โดยมีเจตนารมณ์ที่จะให้ข้าราชการของกรมสรรพสามิตเป็นข้าราชการที่ดี ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบ ยึดมั่นในหลักคุณธรรมและจริยธรรม มีเกียรติและศักดิ์ศรีความเป็นข้าราชการ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการจัดเก็บภาษีสรรพสามิต โดยอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๗๘ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ.๒๕๕๑ กรมสรรพสามิตจึงได้กำหนด “ข้อบังคับกรมสรรพสามิตว่าด้วยจรรยาข้าราชการกรมสรรพสามิต พ.ศ.๒๕๕๒” ประกาศ ณ วันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๒ เพื่อเป็นกรอบมาตรฐานในการปฏิบัติหน้าที่และประพฤติปฏิบัติตนเป็นข้าราชการที่ดีน่าเชื่อถือและเป็นที่ยอมรับของประชาชนทั่วไป ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑ ความทั่วไป

๑.๑ ข้อบังคับนี้เรียกว่า “ข้อบังคับกรมสรรพสามิต ว่าด้วยจรรยาข้าราชการกรมสรรพสามิต พ.ศ.๒๕๕๒”

๑.๒ ในข้อบังคับนี้ คำว่า “จรรยาข้าราชการ” หมายความว่า ความประพฤติหรือกิจวัตรปฏิบัติที่ส่วนราชการกำหนดขึ้น เพื่อเป็นข้อที่ข้าราชการกรมสรรพสามิตพึงปฏิบัติในการรักษาไว้ซึ่งเกียรติและศักดิ์ศรีความเป็นข้าราชการ

๑.๓ ข้าราชการกรมสรรพสามิต รวม ข้าราชการ พนักงานราชการและลูกจ้างของกรมสรรพสามิต

ข้อ ๒ ซื่อสัตย์สุจริตและรับผิดชอบ

๒.๑ ซื่อสัตย์สุจริต : พึงปฏิบัติหน้าที่ราชการอย่างตรงไปตรงมาตามนโยบาย กฎระเบียบอย่างเคร่งครัด ทำในสิ่งที่ตรง ถูกต้อง และแยกเรื่องส่วนตัวออกจากเรื่องหน้าที่การงาน

๒.๒ รับผิดชอบต่อหน้าที่ : พึงปฏิบัติหน้าที่ราชการอย่างรับผิดชอบต่องานในหน้าที่ต่อการตัดสินใจ ต่อการกระทำ ต่อเป้าหมาย และต่อผลงาน

๒.๓ รับผิดชอบต่อหน่วยงาน : ข้าราชการพลเรือนพึงดูแลรักษาและใช้ทรัพย์สินของทางราชการอย่างประหยัด คุ่มค่า โดยระมัดระวังมิให้เสียหายหรือสิ้นเปลืองเยี่ยงวิญญูชนจะพึงปฏิบัติต่อทรัพย์สินของตนเอง

๒.๔ มีจิตสาธารณะ : พึงให้บริการประชาชนและผู้มาติดต่อด้วยความเต็มใจ มีจิตมุ่งบริการ (Service mind) อุทิศตนและเสียสละเพื่อส่วนรวม

ข้อ ๓ ยึดมั่นและทำในสิ่งที่ถูกต้อง

๓.๑ กล้ายืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้อง : พึงปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความถูกต้องชอบธรรม ปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาที่สั่งโดยชอบด้วยกฎหมาย และกล้าที่จะคัดค้านถ้าคำสั่งนั้นมีชอบด้วยกฎหมาย

๓.๒ ยึดมั่นในการปฏิบัติหน้าที่อย่างเที่ยงตรง : พึงปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวและพวกพ้อง

ข้อ ๔ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้

๔.๑ โปร่งใส เปิดเผย : พึงปฏิบัติหน้าที่ราชการตามแนวทางที่กำหนดอย่างชัดเจน สามารถตรวจสอบความถูกต้องได้ และพร้อมที่จะเปิดเผยข้อมูล

๔.๒ ตรวจสอบได้ : พึงปฏิบัติหน้าที่ราชการตามกฎหมาย ระเบียบของทางราชการ พร้อมรับการตรวจสอบ และรับผิดชอบในผลของการตรวจสอบ

ข้อ ๕ มุ่งผลสัมฤทธิ์ของงาน

๕.๑ มุ่งคุณภาพ ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล : พึงปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความรอบคอบระมัดระวังรักษาผลประโยชน์ของทางราชการให้บรรลุเป้าหมายที่ส่วนราชการกำหนด

๕.๒ พัฒนางานและทีมงาน : พึงพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยใช้วิธีการสร้างเสริมกระบวนงานที่ถูกต้องเป็นธรรม และให้ความร่วมมือด้วยความเต็มใจกับผู้ร่วมงาน

๕.๓ พัฒนาตนเอง : พึงปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความใส่ใจ และใฝ่ศึกษาหาความรู้ เพื่อพัฒนาศักยภาพในการทำงานของตน และมองหาโอกาสเทคโนโลยีใหม่ๆ เข้ามาช่วยในการพัฒนา

ข้อ ๖ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเสมอภาคและความเป็นธรรม

๖.๑ ยึดมั่นระบบความเสมอภาคและความเป็นธรรม : พึงปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความสุภาพมีน้ำใจ เอื้ออาทรต่อประชาชน และผู้ร่วมงาน ด้วยความเสมอภาคเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ

๖.๒ ปฏิเสธระบบอุปถัมภ์ : พึงปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความเที่ยงตรงยุติธรรม โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจหรืออิทธิพลของบุคคลใด เพื่อให้ตนเองหรือผู้อื่นได้รับผลประโยชน์อันมิควร

ข้อ ๗ ปฏิบัติหน้าที่ในฐานะพลเมืองของประเทศ

๗.๑ เคารพกฎหมายและกฎของสังคม : พึงจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ เคารพและปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญ กฎหมาย ระเบียบ และธรรมเนียมปฏิบัติของสังคม

๗.๒ เคารพบุคคล : พึ่งเคารพในเกียรติ ศักดิ์ศรี และสิทธิส่วนบุคคลของผู้อื่นอย่างเท่าเทียมกัน

๗.๓ รักษาสิ่งแวดล้อม : พึ่งปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด คุ่มค่า และตระหนักรู้ในการรักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อให้สาธารณชนได้ใช้ประโยชน์ต่อเนื่องอย่างยั่งยืน

๗.๔ ใฝ่หาความรู้ : พึ่งเรียนรู้และพัฒนาตนเองด้วยความพากเพียร เพื่อประโยชน์ในการทำงานและการดำรงชีพอย่างต่อเนื่อง

๗.๕ ยึดมั่นหลักคุณธรรมในการดำรงชีวิต : พึ่งประพฤติปฏิบัติตนตามหลักความเชื่อทางศาสนาที่ตนนับถือด้วยความมีสติ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่บุคคลอื่นตามสมควร ยึดมั่นตามวัฒนธรรมและประเพณีอันดีของสังคมไทย

ข้อ ๘ ดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

๘.๑ หลักพอประมาณ : พึ่งดำรงตนด้วยความพอเพียง ไม่ใช่จ่ายฟุ่มเฟือยเกินฐานะของตน

๘.๒ หลักมีเหตุผล : พึ่งศึกษา วิเคราะห์ข้อมูล และเหตุปัจจัยอย่างครบถ้วน รอบด้าน เพื่อความรอบคอบในการพิจารณาตัดสินใจในการดำเนินการใด ๆ

๘.๓ หลักสร้างภูมิคุ้มกัน : พึ่งอดสาหัส ขยันหมั่นเพียรประหยัด เก็บออม และวางแผนการดำเนินชีวิต โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ในสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต

สรุป

การบริหารงานโดยใช้หลักคุณธรรมนั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่กระทรวงการคลังและกรมสรรพสามิตนำมาใช้ในการบริหารงาน ซึ่งหลักคุณธรรมเป็นองค์ประกอบหนึ่งของหลักธรรมาภิบาลที่ทำให้องค์กรสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารงานได้ อีกทั้งยังเป็นกลไกในการควบคุมติดตามและตรวจสอบ โดยมีประชาชนหรือองค์กรภายนอกมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายแก่การบริหารองค์การ เพราะการสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นในองค์การ เป็นการสร้างสำนึกที่ดีในการบริหารงานและการทำงานในองค์การ และจัดระบบที่สนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามสำนึกที่ดี ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่สิ้นเปลือง การติดตามการทุจริต ความโปร่งใส โดยคำนึงถึงผู้ที่เกี่ยวข้องที่จะได้รับผลกระทบ เนื่องจากผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการปฏิบัติงานในหน่วยงานของรัฐนั้นจะเกี่ยวข้องกับ ประชาชนโดยตรง

อนึ่ง ในการบริหารงานให้เป็นไปตามหลักนิติธรรมกระทรวงการคลังได้ประกาศปฏิญญา
วายุภักษ์ เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม ๒๕๕๙ ณ ห้องประชุมวายุภักษ์ ๔ กระทรวงการคลัง ว่า

“ตั้งแต่วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๙ เป็นต้นไป ข้าราชการ พนักงานราชการ ลูกจ้างประจำและ
ลูกจ้างชั่วคราวของกระทรวงการคลัง จะปฏิบัติหน้าที่ราชการโดยซื่อสัตย์ สุจริต เลิกผลประโยชน์ที่มี
ควรรับทั้งหลายทั้งปวง และไม่ทุจริตทั้งในรูปแบบของตัวเงิน สิ่งของและเวลาราชการ จะประพฤติตน
อย่างมีจริยธรรมและคุณธรรมของข้าราชการที่ดีด้วยความโปร่งใส ปลอดจากคอร์รัปชันและจากการ
กระทำการทุจริตบางประการ พวกเราร้องขอให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องร่วมตรวจสอบการดำเนินการตาม
ปฏิญญาวายุภักษ์นี้ของพวกเรา และร้องขอให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเลิกจ่ายผลประโยชน์ดังกล่าวข้างต้น
ให้แก่พวกเราเช่นเดียวกัน ทั้งนี้ พวกเราขอให้มั่นใจว่าการดำเนินการปฏิญญาวายุภักษ์นี้ จะไม่ส่งผล
ทางลบต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติการตามภารกิจหลักของหน่วยงานราชการในสังกัดกระทรวงการคลัง
และจะไม่ส่งผลต่อคุณภาพของการให้บริการ การเพิ่มต้นทุน และการอำนวยความสะดวกทางการค้า การ
ลงทุน และการดำเนินการอื่น ๆ แก่ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง”

ดังนั้น เพื่อให้สอดคล้องกับปฏิญญาวายุภักษ์ของกระทรวงการคลังและการบริหารงานมุ่งสู่การ
เป็นองค์การที่ยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล กรมสรรพสามิตได้ประกาศเจตจำนงสุจริตในการบริหารงาน
มุ่งสู่การเป็นองค์การที่ยึดมั่นในหลักธรรมาภิบาล เมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๑ ว่า “จะซื่อสัตย์
จงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มุ่งมั่นบริหารงานและปฏิบัติงานด้วยหลักธรรมาภิบาล ร่วม
สร้างและรักษาวัฒนธรรมองค์กรที่ยึดมั่นว่า การทุจริตคอร์รัปชัน การให้หรือรับสินบน เป็นการกระทำที่
ยอมรับไม่ได้ จะประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีของสังคม ไม่กระทำความผิดทำนองคลองธรรม ซึ่งไม่เป็นประโยชน์
ต่อส่วนรวมและประชาชน ขอน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนำทางชีวิต ประพฤติปฏิบัติตนด้วยความ
ซื่อสัตย์ สุจริต กล้ายืนหยัดในสิ่งที่ถูกต้อง”

บรรณานุกรม

สิทธิพร ประวัตีรุ่งเรือง, ๒๕๕๙, หลักนิติธรรมกับสังคมไทย, วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี, ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๒๑, เดือนมกราคม – เมษายน ๒๕๕๙

ศาสตราจารย์ (พิเศษ) จรัญ ภัคดีธนะกุล, ๒๕๕๖, เอกสารบรรยาย หลักนิติธรรมกับการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญและความชอบด้วยกฎหมาย, สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ศาสตราจารย์ ดร.บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, ๒๕๕๖, เอกสารบรรยาย ดุลยภาพระหว่างการเมืองภาคนักการเมืองและการเมืองภาคพลเมืองกับหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย, สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ประสพสุข บุญเดช, ๒๕๕๖, เอกสารบรรยาย หลักนิติธรรมกับการควบคุมการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐโดยฝ่ายนิติบัญญัติ, สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ (๒๕๖๐), สืบค้นเมื่อ ๕ เมษายน ๒๕๖๐, จาก <http://click.senate.go.th/wp-content/uploads/๒๐๑๗/๐๖/รัฐธรรมนูญ-๒๕๖๐.pdf>

ความหมายของธรรมาภิบาล (๒๕๕๘), สืบค้นเมื่อ ๕ เมษายน ๒๕๖๐ จาก <https://igad.kku.ac.th/home/wp-content/uploads/๒๐๑๕/๐๔/goodgovern.pdf>